Skolinspektionen

Bilaga 1

Rapport

2014-01-24
Dnr 400-2013:2457

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram vid Teknikum 1 i Växjö kommun

Innehåll

Inledning

Fakta om skolan

Bakgrund och syfte

Frågeställningar

Resultat

Metod och genomförande

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram under hösten 2013 och våren 2014. Granskningen vid Teknikum 1 i Växjö kommun ingår i detta projekt. På skolan granskades undervisningen i årskurs 2 på barn- och fritidsprogrammet.

Teknikum 1 besöktes den 12-14 november 2013. Ansvariga inspektörer har utredaren Åsa Kildén och undervisningsrådet Marie Wiberg-Svensson varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande. Granskningen omfattar barn- och fritidsprogrammet. Granskningen har ett uttalat elevperspektiv vilket innebär att inspektörerna under tre dagar har följt en klass i årskurs 2.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen på yrkesprogram genomförs i ytterligare 63 gymnasieskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som har ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Fakta om Teknikum 1

Växjö kommun anordnar gymnasieutbildning på Teknikum i tre olika rektorsområden. Den skolenhet som benämns Teknikum 1 innefattar fyra nationella program: barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, vvs- och fastighetsprogrammet samt naturvetenskapliga programmet. Skolenheten innefattar även introduktionsprogram och har vid tiden för granskningen 240 elever. Lärarna på Teknikum 1 är organiserade dels i ämneslag, som spänner över alla tre skolenheter på Teknikum, dels i programarbetslag inom den egna skolenheten. I arbetslaget för barn- och fritidsprogrammet ingår fyra lärare i gymnasiegemensamma ämnen samt tre lärare i yrkesämnen. Programarbetslaget leds av en arbetslagsledare och skolenheten leds av en rektor. Barn – och fritidsprogrammet är en del av Teknikum 1 sedan augusti 2013 och tillhörde en annan skolenhet dessförinnan.

Bakgrund och syfte

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan. En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Elever som har avbrutit sina studier har många gånger inte upplevt att de varit delaktiga i beslut om arbetssätt och arbetsformer i skolarbetet och det som förväntats göras i skolan har inte stämt överens med vad eleverna själva velat. Enligt forskningen blir elever mer studiemotiverade när de upplever att de själva kan vara delaktiga i att utforma undervisningen och dess innehåll. Självständighet och ansvar för den enskilda eleven betonas i skollagen och i läroplanen.

Forskningen visar även att eleverna upplever det som mer motiverande och mer meningsfullt med yrkesämnen då de själva kan identifiera sig som exempelvis en blivande kock eller mekaniker och att de får arbeta med något "som är på riktigt". Yrkesämnena kan också fungera som en ingång till motivation och självförtroende även för de gymnasiegemensamma ämnena. I arbetet med

yrkesämnen kan eleverna se behov av att använda kunskaper i gymnasiegemensamma ämnen. Lärande underlättas om det sker i meningsfulla sammanhang, exempelvis genom att i ämnet matematik räkna ut måtten på något som ska tillverkas.

Lärarna har en central roll i att, medvetet eller omedvetet, påverka elevernas motivation och självbild. Det är inte ovanligt att elever på yrkesprogram har erfarenheter från stödundervisning i grundskolan. För elever som har tidigare negativa erfarenheter är det extra viktigt att inte försättas i situationer där de misslyckas igen. Istället gynnas elevernas självförtroende av att de får känna att de lyckas och får bekräftelse på sin progression. Därför är det viktigt med tydlig och löpande återkoppling.

Elever på yrkesprogrammen har ofta relativt låga meritvärden från grundskolan, något som kan vara en indikation på att eleverna inte fått tillräckligt stöd eller motiverats i tillräcklig omfattning under tidigare studieår och att det därför i denna elevgrupp finns stödbehov, bristande motivation och negativa erfarenheter från tidigare studier. Skolverket har påtalat att stödinsatser ofta sätts in för sent. Det konstateras att särskilt stöd främst ges i gymnasiegemensamma ämnen, men sällan i programgemensamma ämnen, vilket också bekräftas av erfarenheter från Skolinspektionens sammanhållna tillsyn av utbildningsföretag.

Kvalitetsgranskningens syfte är att granska om elever på yrkesprogram får en ändamålsenlig undervisning som stärker deras motivation att lära, för att därigenom skapa goda förutsättningar för att eleverna ska nå utbildningens mål och slutföra utbildningen. Elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen utgör ett särskilt fokus i granskningen.

Frågeställningar

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

För att besvara den övergripande frågeställningen utgår Skolinspektionen från nedanstående underfrågor:

- Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?
- Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

- Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?
- Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda bedömningsområden har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i undervisningen på barn- och fritidsprogrammet och identifierat tre prioriterade utvecklingsområden samt ett väl fungerande inslag. Dessa beskrivs nedan.

Utvecklingsområden
Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?

Elevernas möjlighet att aktivt påverka undervisningen

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn framgår att eleverna på barn- och fritidsprogrammet har ett visst inflytande på arbetssätt och arbetsformer, främst vad det gäller yrkesämnena. Samma intervjuer och även den enkät som Skolinspektionen gjort i samband med kvalitetsgranskningen visar att eleverna inte ges samma möjligheter att påverka innehåll och form vad det gäller de gymnasiegemensamma ämnena. Elever uppger i intervju och i Skolinspektionens elevenkät hösten 2013 att deras lärare går igenom kunskapskraven i början av varje kurs men att det bara är i yrkesämnena som lärarna klargör kursmål och kunskapskrav på ett sätt som de begriper. Att eleverna känner till mål och kunskapskrav är en förutsättning för att de ska kunna utöva inflytande.

Lärare i yrkesämnen uppger i intervju att de går igenom kursmålen med eleverna, att de låter eleverna skriva "halvvägsutvärdering" mitt i kursen och att de frågar eleverna vad de tycker efter varje avslutat moment. De lärare som Skolinspektionen har intervjuat tror dock att eleverna har större möjlighet att påverka enskilda kurser än utbildningen som helhet. Detta antagande stämmer med att elever uppger att de inte känner till utbildningens examensmål. Enligt Skolinspektionen begränsas därmed elevernas möjligheter att få en tydlig bild av hur de kan påverka utbildningen som helhet. Granskningen visar vidare att de formella kanalerna för elevernas inflytande behöver utvecklas. Eleverna på barn- och fritidsprogrammet har klassråd en gång per termin vilket är för sällan för att eleverna ska få kontinuitet i mötesteknik och behandla inflytandefrågor.

Programmet har ett välfungerande programråd där lärare, skolledning och bransch finns representerade men elevernas synpunkter hämtas inte alltid in i programrådets arbete. Detta visar protokoll och intervjuer med lärare och rektorn. Eftersom rektorn anger att skolenhetens största utvecklingsbehov är just elevernas inflytande över undervisningen, kan arbetslaget kring barn- och fritidsprogrammet ges goda förutsättningar påbörja ett kvalitetshöjande arbete inom detta område.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna i alla ämnen behöver ge eleverna möjlighet att påverka undervisningens former och innehåll. Rektorn behöver ge lärarna i gymnasiegemensamma ämnen stöd och riktlinjer i arbetet med att ge eleverna möjlighet att aktivt påverka undervisningen. Vidare behöver utbildningens examensmål tydliggöras och konkretiseras för eleverna. Arbetslaget behöver utveckla en planering för att elevernas formella inflytande, genom klassråd och programråd, ska bli tydligare och mer kontinuerligt förekommande.

Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

Samverkan för elevernas lärande

En av förutsättningarna för att utbildningen på yrkesprogram ska möta elevernas intressen, förväntningar och behov är att innehållet kopplas till elevernas valda inriktning på programmet. Ett sätt att göra detta är att lärarna tar tillvara både på elevernas förväntningar på den framtida yrkesrollen och på de erfarenheter eleverna har skaffat sig i samband med det arbetsplatsförlagda lärandet (APL). Granskningen av Teknikums barn- och fritidsprogram visar att lärarna i yrkesämnen är bra på att göra detta (se bedömningen av väl fungerande inslag). Elever uppger i intervju att det är mindre vanligt att deras lärare i gymnasiegemensamma ämnen kopplar undervisningen till deras yrkesutgångar på programmet. Elever ger dock exempel då detta har förekommit. De har till exempel fått läsa barnböcker på svensklektionerna och de har fått matematikuppgifter att göra i samband med APL. Vidare visar den elevenkät som Skolinspektionen gjort i samband med kvalitetsgranskningen att många elever i den granskade klassen har svårt att se meningen med undervisningen i de gymnasiegemensamma ämnena.

Elever berättar vid intervju att de inte har fått arbeta ämnesövergripande och de upplever att deras lärare i gymnasiegemensamma ämnen och yrkesämnen inte samverkar kring deras utbildning. Intervjuer med lärare och rektorn visar att samverkan mellan yrkesämnena på barn- och fritidsprogrammet fungerar

mycket bra (se bedömningen av väl fungerande inslag) men bekräftar att det däremot inte finns någon samverkan mellan lärare i gymnasiegemensamma ämnen och yrkesämnen. Organisation och tidsaspekter anges av rektorn och lärare som ett skäl för att samverkan inte sker. Enligt Skolinspektionen är det viktigt för undervisningens kvalitet att lärarna i olika ämnen samverkar med varandra så att eleverna får ett sammanhang i sina studier och så att utbildningens examensmål blir tydliga i alla ämnen. Vid intervju framhåller rektorn tydligt att arbetslagets uppgift är att arbeta utifrån programmets examensmål. De undervisande lärarna för en diskussion om att samverka kring de kursmål som har beröringspunkter i olika ämnen. Av det senaste programrådsprotokollet från oktober 2013 framgår att "skolan ska arbeta med att examensmålen ska vara i fokus i alla ämnen". Detta kan enligt Skolinspektionen ge arbetslaget kring barn- och fritidsprogrammet goda förutsättningar att höja kvaliteten på undervisningen så att kunskapsinnehållet både placeras i meningsfulla sammanhang för eleverna och att lärarna i alla ämnen utvecklar en samverkan kring undervisningen på programmet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna i yrkesämnen och gymnasiegemensamma ämnen behöver utveckla samverkan så att eleverna får ett sammanhang i sina studier och så att utbildningen riktas mot examensmålen i alla ämnen. Rektorn behöver i detta arbete skapa förutsättningar för arbetslaget och de undervisande lärarna genom att konkretisera hur formerna för samverkan mellan olika ämnen kan se ut.

Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Elevernas behov av särskilt stöd

Granskningen visar att Teknikum 1 behöver utveckla kvaliteten på arbetet med att ge eleverna särskilt stöd. Det finns på skolenheten en god tillgång till specialpedagogisk kompetens i form av det som på skolan kallas för "elevstödsteamet" och där specialpedagog, speciallärare, kurator och skolsköterska ingår. Intervjuer med elever, lärare och rektorn visar att skolan har möjlighet att tillgodose elevernas behov av särskilt stöd men att detta inte sker i den utsträckning och med den effektivitet som hade varit möjlig. Lärarna anger att detta beror på att det finns organisatoriska problem kring stödet och att de nya rutinerna för hur skolan ska arbeta med särskilt stöd är otydliga. Av de dokument som Skolinspektionen tagit del av och av intervju med rektorn framgår att skolans rutiner bland annat innebär att åtgärdsprogram inte upprättas om en elev endast har stödbehov i ett ämne. Den undervisande läraren skriver då istället

en handlingsplan för hur eleven ska uppnå kunskapskraven. Detta system är inte i enlighet med skollagen då åtgärdsprogram ska upprättas om utredningen visat att eleven har behov av särskilt stöd. Att åtgärdsprogram utarbetas är även viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv eftersom åtgärdsprogrammen är möjliga att överklaga. Vidare uppger rektorn att det förekommer att kurser förlängs som en stödinsats för de elever som inte uppnått kunskapskraven inom ramen för de ordinarie undervisningstimmarna. Enligt rektorn gäller detta främst de gymnasiegemensamma kurserna engelska 5 och matematik 1a. Rektorn uppger att skolan, med syftet att minska andelen elever som behöver utökad undervisningstid, till nästa läsår planerar en omorganisation av just dessa kurser. Ett förlängande av kurser för elever som inte uppnått kunskapskraven inom ramen för de ordinarie undervisningstimmarna är i strid med författningarna och kan enligt Skolinspektionen leda till att särskilt stöd inte ges inom ramen för de ordinarie undervisningstimmarna. Elevernas arbetsbörda riskerar att bli ojämnt fördelad över utbildningstiden och en förlängd kurs kan dessutom medföra att de elever som får längre tid på sig att slutföra kursen också får en konkurrensfördel i förhållande till de elever som slutför kursen inom ordinarie tid. Däremot har eleverna enligt skollagen rätt att få läsa om en kurs under förutsättning att de inte fått lägst betyget E.

Rektorn menar att skolan ska sträva efter ett inkluderande stöd i den ordinarie undervisningsgruppen. En sådan strävan är helt i linje med de tankar som de av Skolinspektionen intervjuade eleverna har. Dessa elever uppger att de får bäst stöd då de i sin vanliga undervisningsgrupp arbetar tillsammans med sina klasskamrater och hjälper varandra. Både elever och lärare ger exempel på goda resultat då gruppen arbetar med kamratrespons. Skolans arbete med särskilt stöd upplevs alltså av elever som mest positivt då det sker i den ordinarie undervisningsgruppen.

Av intervjuer med elevhälsan och rektorn framgår att det finns elever som skulle ha behov av studiehandledning på modersmålet men som har tackat nej till detta. Om skolans personal bedömer att sådan handledning skulle bidra till att eleverna bättre klarar av sina studier bör skolan hitta goda former för hur detta stöd ska ges.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Teknikum 1 behöver utveckla arbetet med särskilt stöd. Rektorn behöver säkerställa att alla elever får det särskilda stöd de behöver inom ramen för pågående kurs. Skolenheten behöver utveckla ett system som inte innebär förlängning av kurser i strid med Skollagen. Åtgärdsprogram behöver upprättas för alla elever som har behov av särskilt stöd. Rutinerna för utformandet av åtgärdsprogram och stödinsatser

behöver förtydligas och den specialpedagogiska kompetensen som finns på skolenheten behöver tas tillvara på ett effektivare sätt.

Väl fungerande inslag

Yrkesämnen i samverkan

Kvaliteten på barn- och fritidsprogrammets arbetslags samverkande arbete i yrkesämnena lägger grunden för ett välfungerande arbete inom flera av granskningens bedömningsområden. Lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare visar att målen för utbildningen och det centrala innehållet och i yrkesämnena är tydligt klargjorda för eleverna. Centralt innehåll och kunskapskrav finns tillgängligt och uppsatt för eleverna i klassrummet. Att ämnesmålen sätts i samband med det konkreta arbetet leder till att eleverna får möjlighet till ett aktivt inflytande över undervisning, arbetssätt och innehåll. De vet vad det är de kan och har möjlighet till att ha inflytande över. Programarbetslaget arbetar ämnesövergripande med uppgifter i olika yrkesämnen och kurser som är förlagda till APL. Eleverna uppger i både enkät och intervju att deras APL har konkretiserat deras lärande och gjort att de upplever sin utbildning som meningsfull. Skolenheten arrangerar utbildningar för APL-handledare för att de ska bli än mer delaktiga i arbetet. Rektorn verkar för att tydliggöra arbetslagets roll. Allt detta arbete leder till att elevernas lärande konkretiseras genom att yrkeslärarna strävar efter att placera in kunskapsinnehållet i meningsfulla sammanhang.

Syfte med projektet

Det övergripande syftet med Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är att granska kvaliteten i skolväsendet och bidra till utveckling genom att lyfta fram viktiga utvecklingsområden.

Med hjälp av kvalitetsgranskningarna studerar Skolinspektionen olika delar av skolornas arbete mer ingående. Granskningarna utgår från läroplanens mål och riktlinjer och inriktas mot olika kvalitetsaspekter. Det kan till exempel gälla undervisningens innehåll och form i ett skolämne, arbetet med uppföljning och bedömning av elevernas kunskaper eller rektorernas roll som pedagogiska ledare.

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen

var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan.

En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Under hösten 2013 och våren 2014 granskar Skolinspektionen kvaliteten på undervisningen på gymnasieskolans yrkesprogram vid 64 skolor i landet.

Metod och material

Granskningen har avgränsats till en klass i årskurs 2 på det aktuella programmet och inriktningen. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av schema, klasslista och poängplan för den aktuella klassen samt protokoll från skolans lokala programråd. Rektor på det granskade programmet har också besvarat en verksamhetsredogörelse. Utöver detta har en enkät genomförs med elever vid det granskade programmets årskurs 2. I samband med besöket har inspektörerna tagit del av gällande åtgärdsprogram, betygskatalog och individuella studieplaner i den aktuella klassen.

Vid besöket har lektioner i ämnena pedagogiskt arbete, svenska, skapande verksamhet, engelska, kommunikation samt idrott och hälsa observerats. Företrädare för elever och lärare har intervjuats samt rektor, studie- och yrkesvägledare och den del av elevhälsan som är involverad i frågor om särskilt stöd. Besöket har avslutats med en muntlig återkoppling till rektorn om de preliminära resultaten av granskningen. Rektorn har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.